

Представництво Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні

Міжнародна громадська організація «Міжнародний фонд «Взаєморозуміння і толерантність»

Українська Асоціація дослідників жіночої історії

Українська Асоціація усної історії

раді запросити Вас для участі у міжнародному форумі:

□ **«ЖІНКИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ:**

СПЕЦИФІКА ГЕНДЕРНОГО ДОСВІДУ У ЧАСИ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА»

□

Час: 28-29 листопада 2013 р.

Місце: Великий конференц-зал Національної академії наук України,

вул. Володимирська, 55, Київ

Особливості участі жіноцтва у війнах полягають у широкому спектрі суспільних ролей, які волею обставин чи власного вибору виконували жінки, опинившись в умовах екстремального насильства. Проблема «Жінка і війна» є сьогодні одним з актуальних напрямів історичних досліджень, вона має міждисциплінарний характер та перебуває на стику жіночої (гендерної) історії, військової історії, студій з історії повсякдення, усної історії, досліджень пам'яті.

Період Другої світової війни є надзвичайно важливим у цьому відношенні, передовсім зважаючи на тотальний характер війни, завдяки якому в тій чи іншій формі учасницями / жертвами війни стали практично усі покоління жінок різних національностей. Саме під час цієї війни суспільні ролі жіноцтва вперше стали настільки різноманітними, включно з його активною участю у бойових діях. Ця багатоманітність ролей стосувалася також тих жінок, які не мали змоги чи сил опиратися завойовникам; він охоплював і ту частину жіноцтва, яка, будучи змушеною боротися за власне виживання та життя своїх дітей, пристосовувалася до обставин й обирала форми пасивного спротиву чи навіть співпраці з окупаційною владою.

Приклад країн Центральної та Східної Європи має особливе значення, адже тут ідеться про майже усі центральні наративи Другої Світової війни: військові дії та окупаційні режими; рухи опору різного політичного спрямування; колабораціонізм; примусову працю та депортацію; евакуацію частини населення – переважно жінок і дітей – та їхню тилу працю на потреби фронту; долі військовополонених та в'язнів концтаборів і, звичайно, Голокост, у якому саме Центрально-Східній Європі, зокрема, Україні, нацизмом було відведено особливу роль.

Важливою сторінкою історії названих території є те, що чимало з них зазнали подвійного тиску – з боку не лише нацистської, але й сталінської диктатур, що накладає особливий відбиток на історію народів Центрально-Східної Європи періоду Другої Світової війни, зокрема, історію жіноцтва. Тому під час конференції буде приділено увагу порівнянню деяких важливих аспектів панівних стратегій двох тоталітарних систем.

ЧЕТВЕР, 28.11.2013

14:30 Початок реєстрації

15:00 Вітальне слово від організаторів

15:15 – 17:30 Публічна подіумна дискусія:

ПРОБЛЕМА «ЖІНКА І ВІЙНА» У КУЛЬТУРІ ПАМ'ЯТІ, ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ ТА СУСПІЛЬНІЙ СВІДОМОСТІ

У рамках дискусії обговорюватимуться ключові питання специфіки ґендерного погляду на війну взагалі та на Другу Світову війну, зокрема, а також досвіду жіноцтва Центральної та Східної Європи під час військових дій: основні форми їхньої участі у Другій Світовій війні та долі жінок за тоталітарних режимів у цілому; роль жінки як об'єкту та суб'єкту військового насильства; культура пам'яті про участь жіноцтва у Другій світовій війні, її еволюція та суспільно-політичні детермінанти; стан досліджень та публічного дискурсу з цих проблем.

Учасники дискусії:

Єлена Рождественська, д.соціол.н., проф. НДУ «Вища школа економіки», провідна наукова співробітниця Інституту соціології РАН, м. Москва, Росія

Андреа Пето, д-р габіл., доцентка кафедри ґендерних студій
Центрально-Європейського університету, Будапешт, Угорщина

Владислав Гриневич д. політ. н., канд. іст. наук, старший науковий співробітник

Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, м. Київ, Україна

Кармен Шайде, д-р, виконавча директорка Центру управління та культури університету м. Санкт-Гален, Швейцарія; гостьова доцентка Університету м. Констанц, Німеччина

Олена Петренко доцентка та аспірантка кафедри східно-європейської історії Рурського Університету, м. Бохум, Німеччина

Модератор: **Катерина Кобченко**

17-30 – 18-00 □ Перерва на каву

18-00 – 20-30 Секція 1

ЖІНКА У БОЙОВИХ ДІЯХ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Під час Другої Світової війни жінки Центральної та Східної Європи стали учасницями різних форм збройної боротьби. Їхня участь у бойових діях та інших формах активного військового спротиву є особливо цікавою, зважаючи на те, що для багатьох жінок, які не підлягали обов'язковій мобілізації, вибір на користь участі у військових діях був добровільним, а відтак, цілком свідомим. Мотиви вибору, його характер, межі простору дій, в якому перебували жінки, можна зрозуміти, аналізуючи їхню участь у різних військових формуваннях – передовсім у Червоній армії та підпільному й партизанському рухах різного ідеологічного спектру. Іншим аспектом проблеми є оцінка ролі жіночого потенціалу як людського ресурсу під час війни та його використання з боку різних влад та військових структур.

«Сталінські соколиці»: радянські жінки-пілоти у Червоній армії під час Другої світової війни – **Кармен Шайде (Німеччина-Швейцарія)**

Жінки як військовий ресурс тоталітарної влади? Радянські гендерні стратегії передвоєнного часу – **Катерина Кобченко (Україна)**

Жінки, насилля та націоналізм. Гендерні аспекти суб'єктивної відповідальності – **Олена Петренко (Україна-Німеччина)**

Организация и деятельность подполья в годы Второй мировой войны в памяти ее участниц (на материалах юга России) – **Ірина Реброва (Росія-Німеччина)**

Модератор: **Олена Стяжкіна**

По закінченню фуршет та неформальне спілкування

П'ЯТНИЦЯ, 29.11.2013 – Секційні засідання

09:30 Реєстрація учасників

10:00 Продовження конференції

10-00 – 12-30 Секція 2

ЖІНКИ У РЕПРЕСИВНИХ ПРАКТИКАХ ТА ВЛАДНИХ СТРАТЕГІЯХ ТОТАЛІТАРНИХ РЕЖИМІВ

Одним з найбільш складних для дослідження та важким для сприйняття та історичної пам'яті є питання ставлення до жінок як об'єкту військового насильства. До «традиційної» ролі жінок як «військового трофею» завойовників та об'єктивованого символу підкорення, яке нерідко набувало вигляду сексуального насильства, у часи Другої Світової війни додалися також категорії жінок-військовополонених та в'язнів концентраційних таборів як особливі групи, що підлягали різним формам насильства в умовах війни й тоталітарної влади. Проте прояви насильства щодо жінок мали місце також з боку вояків Червоної Армії, супроводжуючи її військову ходу з визволення Європи від нацизму.

Радянські жінки-військовополонені: стратегії виживання, досвід, долі – **Тетяна Пастушенко (Україна)**

Гендеризовані наративи / гендеризоване мовчання. Документи про сексуальне насильство під час її війни на винищення та Голокосту – **Регіна Мюльхойзер (Німеччина)**

Червона армія в Східній і Центральній Європі: визволення та злочини проти людства – **Владислав Гриневич (Україна)**

Модератор: **Олена Рождественська**

12-30 – 13-30 Обідня перерва

13-30 – 16-00 Секція 3

ГОЛОКОСТ, ПРИМУСОВА ПРАЦЯ ТА ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ЧАСІВ ОКУПАЦІЇ

Не лише під час військових дій, але й подальшої окупаційної політики жінки становили найбільш чисельні категорії, що підлягали насильству, яке було складовою панівних

стратегій нацистів. Це стосується передовсім Голокосту та його специфіки у Центрально-Східній Європі, а також практики застосування примусової праці та вивезення робочої сили до Третього рейху. Проте й ті групи жіноцтва, які не підлягали винищенню чи депортації, мусли виробляти власні стратегії виживання на територіях, що були охоплені військовими діями чи перебували під владою окупаційних адміністрацій.

«Це болить мені усе життя»: Геня Баташова та ?? свідчення про Бабин Яр – **Карел Берк
Г
оф (Нідерланди)**

Жінки на примусових роботах Третього рейху: досвід, спогади, інтерпретації – **Гелінада
Грінченко (Україна)**

«Тріщина через все життя». Досвід примусової праці, депортації та війни на прикладі десяти очевидць: п'ятирічний проект з багатьма наслідками – **Беттіна Буреш
(Німеччина)**

Повсякдення окупаційного часу: жіночий досвід виживання – **Олена Стяжкіна (Україна)**

Модератор: **Олена Петренко**

16-00 – 16-30 Перерва на каву

16-30 – 19-00 Секція 4

ПРОПАГАНДА, ПАМ'ЯТЬ І ПОВОЄННІ ДОЛІ ЖІНОК

Закінчення війни не для всіх жінок означало припинення насильства чи дискримінації,

адже Друга Світова спричинила розгром нацистської диктатури, проте не сталінізму. Тоді як радянські переможці відзначилися власною категоризацією населення з властивим йому однозначним поділом на «героїв» та «ворогів». До останньої категорії потрапляли представниці різних груп «зрадниць», проте нерідко упослідженими залишалися навіть частина ветеранів та інвалідів війни. У сучасних формах історичної пам'яті про події минулої війни має місце не лише відмова від «чорно-білих» оцінок та кліше, але й спроби нового погляду на раніше маловідомі долі учасниць і учасників Другої Світової.

"Дружини зрадників" та "німецькі повії" - переслідувані категорії жінок під час та після війни – **Тамара Вронська (Україна)**

"Была я рядовою на войне, в поэзии осталась рядовою». Поетеса Юлія Друніна та статус жінок-ветеранів (1945-1965) –

**Адрієнн Харріс
(США)**

Порівняльний досвід примусового переселення польських та українських жінок у 1944-1946 роках – **Анна Вилеґала (Польща)** Цифровий формат спогадів про Другу світову війну: епістемологічна зміна? – **Андр**
еа Пето (Угорщина)

Модератор: **Гелінада Грінченко**

19-00 – 19-30 – Нагородження переможців конкурсу «Жінки України у Другій світовій війні: історія, пам'ять, репрезентації» та коротке представлення їхніх робіт

Модератор: **Тетяна Пастушенко**

По закінченню фуршет та неформальне спілкування.

Робочі мови форуму: українська, російська та англійська з синхронним перекладом

Інформація про учасників міжнародного форуму

«ЖІНКИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ:

СПЕЦИФІКА ГЕНДЕРНОГО ДОСВІДУ У ЧАСИ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА»

□

Беркгоф, Карел – д-р філос., історик, науковий співробітник НІОД Інституту студій з історії війни, Голокосту та геноциду при Королівській Академії мистецтв та наук у Амстердамі, Нідерланди.

Буреш, Беттіна – д-р філос., історик, наукова співробітниця Архіву Крайового об'єднання федеральної землі Райнланд (LVR), Центру архівування та підвищення кваліфікації, Кельн, Німеччина.

Вронська, Тамара, д.і.н., історик, провідна наукова співробітниця відділу історії України періоду Другої світової війни Інституту історії України НАН України, Київ, Україна.

Вилєґала, Анна, д-р філос., соціологиня, доцентка інституту філософії та соціології Польської академії наук, Варшава, Польща.

Гриневич, Владислав, д. політ. н., канд. іст. наук, старший науковий співробітник Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, Київ,

Україна.

Грінченко, Гелінада, д.і.н., професорка кафедри українознавства філософського факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, Голова Української Асоціації усної історії, Харків, Україна.

Кобченко, Катерина к.і.н., старша наукова співробітниця Центру українознавства філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка, членка Української асоціації дослідників жіночої історії, Київ, Україна.

Мюльхойзер, Регіна, д-р філос., історик, наукова співробітниця Гамбурзької фундації з підтримки досліджень та культури, контактна особа Робочої групи «Війна та Гендер» у Гамбурзькому інституті соціальних досліджень (www.his-online.de), Гамбург, Німеччина.

Пастушенко, Тетяна, к.і.н., історик, старша наукова співробітниця відділу історії України періоду Другої Світової війни Інституту історії України НАН України, членка Української Асоціації усної історії, Київ, Україна.

Пето, Андреа, д-р габіл., експертка з гендерних та соціальних студій, доцентка кафедри гендерних студій Центрально-Європейського університету
,
Будапешт, Угорщина.

Петренко, Олена, доцентка та аспірантка кафедри Східноєвропейської історії Рурського Університету, м. Бохум, Німеччина, членка Української асоціації дослідників жіночої історії.

Реброва, Ірина, к.і.н., магістр соціології (МА), доцентка кафедри історії, політології та зв'язків із громадськістю Кубанського державного університету технологій, Краснодар, Росія; докторантка Центру досліджень антисемітизму при Берлінському технічному університеті, Німеччина.

Рожественська, Єлена, д. соціол. наук., професорка НДУ «Вища школа економіки», провідна наукова співробітниця Інституту соціології РАН, співредакторка журналу "Интеракция. Интервью. Интерпретация", Москва, Росія.

Стяжкіна, Олена, д.і.н., професорка кафедри історії слов'ян Донецького національного університету, членка Української асоціації дослідників жіночої історії, Донецьк, Україна.

Харріс, Адрієнн, д-р філос., спеціалістка в галузі слов'янських мов та літератур та порівняльного мовознавства, доцентка кафедри сучасних іноземних мов, Відділення німецької та російської мов, Університет округу Бейлор, м. Веко, штат Техас, США.

Шайде, Кармен, д-р філос., історик, виконавча директорка Центру управління та культури Університету м. Санкт-Гален, Швейцарія; співредакторка онлайн-журналу «Euxēinos. Влада та культура у Чорноморському регіоні» (англ.);
гостьова доцентка Університету м. Констанц, Німеччина.